

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.14>

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Дмитренко П.І.,
аспірант відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0009-0002-6262-9384

Дмитренко П.І. Ліцензування як об'єкт адміністративно-правового регулювання.

У статті зміст ліцензування розкрито за допомогою наступних ознак: 1) наявність правової, а точніше адміністративно-правової природи, оскільки реалізується в межах публічно-владної діяльності та компетенції наданої органам державної влади в межах владно-управлінської діяльності та регулюється, переважно нормами адміністративного права; 2) чітко врегульована процедура реалізації надання, переоформлення, анулювання ліцензій, ведення реєстрів і здійснення контролю, що повністю виключає можливість здійснення суб'єктами ліцензування окремих стадій і етапів «на власний розсуд»; 3) дозвільний характер правового впливу, зважаючи на те, що власне ліцензування є частиною дозвільної системи та передбачає надання офіційного дозволу на здійснення певного виду господарської діяльності; 4) включає контроль-наглядовий елемент, який здійснюється до та/або після отримання суб'єктом господарювання ліцензії з метою недопущення порушень з боку останнього, а у випадку їх порушення застосування заходів адміністративного впливу; 5) наслідком встановлення особливого правового режиму здійснення певного виду господарської діяльності, в межах наданих ліцензійним документом прав із перспективною можливістю перегляду їх обсягу або взагалі припинення дії такого режиму; 6) легітимізаційний характер, який обумовлюється тим, що саме по собі отримання ліцензії є юридичним фактом, який надає суб'єкту господарювання спеціальну (адміністративну) правоздатність у сфері його діяльності; 7) регуляторно-обмежувальний вплив, який здійснюється державою в сфері господарської діяльності.

На підставі аналізу змісту категорій правове регулювання та адміністративно-правове регулювання сферу ліцензування як об'єкт адміністративно-правового регулювання охарактеризовано як таку, що має: адміністративно-правову природу, адже ліцензування здійснюється як один із напрямів виконавчо-розпорядчої діяльності органів державної влади, яка як і функціонування даної сфери регламентується, переважно нормами адміністративного права; об'єктивну визначеність, що обумовлюється чіткою законодавчою регламентацією вичерпного переліку видів господарської діяльності, яка підлягає ліцензуванню, а також закріпленням процесуального аспекту останньої; наявність компетентних органів державної влади, які є обов'язковими учасниками адміністративно-правових відносин у сфері ліцензування і без яких, а ні виникнення, а ні їх розвиток неможливий; дозвільний характер, який пояснюється належністю процедури ліцензування до дозвільної системи; контроль-наглядову та примусову складову, що передує процедурі ліцензування чи має місце після видачі ліцензії суб'єкту господарювання, адже після настання вказаного юридичного факту діяльність останнього підлягає систематичному контролю та передбачає застосування заходів примусу у випадку виявлення порушень встановлених правил; регуляторно-обмежувальну спрямованість на забезпечення інтересів держави та громадян, а також дотримання балансу між публічними та приватними інтересами, свободою підприємницької діяльності й необхідністю захисту публічних інтересів тощо.

Ключові слова: ліцензування, ліцензія, господарська діяльність, адміністративно-правове регулювання, адміністративна процедура, дозвіл, контроль.

Dmytrenko P.I. Licensing as an object of administrative and legal regulation.

The article reveals the content of licensing using the following features: 1) the presence of a legal, or rather administrative-legal nature, since it is implemented within the framework of public-authority

activities and the competence granted to state authorities within the framework of government-management activities and is regulated mainly by the norms of administrative law; 2) a clearly regulated procedure for the implementation of the granting, reissuance, cancellation of licenses, maintaining registers and exercising control, which completely excludes the possibility of licensing entities carrying out individual stages and phases “at their own discretion”; 3) the permissive nature of legal influence, given that licensing itself is part of the permitting system and involves granting an official permit to carry out a certain type of economic activity; 4) includes a control and supervisory element that is carried out before and/or after the business entity obtains a license in order to prevent violations by the latter, and in case of their violation, the application of administrative measures; 5) the consequence of establishing a special legal regime for carrying out a certain type of economic activity, within the limits of the rights granted by the license document with the prospective possibility of revising their scope or terminating such a regime altogether; 6) the legitimizing nature, which is due to the fact that obtaining a license in itself is a legal fact that gives the business entity special (administrative) legal capacity in the field of its activity; 7) the regulatory and restrictive influence exercised by the state in the field of economic activity.

Based on the analysis of the content of the categories of legal regulation and administrative-legal regulation, the field of licensing as an object of administrative-legal regulation is characterized as having: an administrative-legal nature, because licensing is carried out as one of the areas of executive and administrative activity of state authorities, which, like the functioning of this area, is regulated mainly by the norms of administrative law; objective certainty, which is determined by clear legislative regulation of an exhaustive list of types of economic activity subject to licensing, as well as the consolidation of the procedural aspect of the latter; the presence of competent state authorities, which are mandatory participants in administrative and legal relations in the field of licensing and without which neither their emergence nor their development is impossible; permissive nature, which is explained by the fact that the licensing procedure belongs to the permitting system; control, supervision and enforcement component, which precedes the licensing procedure or takes place after the issuance of a license to a business entity, because after the occurrence of the specified legal fact, the latter’s activities are subject to systematic control and provide for the application of coercive measures in the event of violations of the established rules; regulatory and restrictive focus on ensuring the interests of the state and citizens, as well as maintaining a balance between public and private interests, freedom of entrepreneurial activity and the need to protect public interests, etc.

Key words: licensing, license, economic activity, administrative and legal regulation, administrative procedure, permit, control.

Постановка проблеми. Для комплексного упорядкування суспільних відносин, які виникають в державі, остання використовує значну кількість юридичних засобів – від встановлення загальнообов’язкових правил поведінки осіб до правових інструментів дозвільного характеру. Використання останніх може не тільки дозволяти чи забороняти здійснення певних дій, вони також створюють пролонговані умови реалізації діяльності, яка відповідатиме всім встановленим вимогам із перспективною можливістю проведення контрольних заходів. Водночас важливо розуміти, що дозвільні інструменти – це збірна узагальнена категорія, яка не обмежується суто наданням дозволів, а включає і інші процедури як от сертифікація чи ліцензування. Всі ці засоби застосовується залежно від конкретних умов і обставин в яких виникає потреба врегулювання суспільних відносин за допомогою інструментів дозвільного характеру.

Сьогодні важливо забезпечити всебічне та якісне нормативне регулювання здійснення ліцензування як одного з провідних інструментів державного регулювання правовідносин, що потребує не тільки впровадження модернізованих прикладних методів і методик, а і доскональне вивчення теоретичного підґрунтя ліцензування, адже поєднання теоретичного та прикладного аспектів дозволить виробити оптимальний та максимально ефективний процес ліцензування як в особливих умовах, так і у мирний час. Це дозволить забезпечити охорону і захист інтересів держави, а також прав, свобод і інтересів її громадян.

Мета дослідження полягає у необхідності визначення змісту ліцензування як об’єкту адміністративно-правового регулювання, на підставі аналізу доктринальних і нормативних джерел, що дасть змогу сформулювати вихідні положення для подальшої оптимізації вказаного процесу з урахуванням особливих умов.

Стан опрацювання проблематики. Ліцензування завжди перебувало в полі зору науковців, проте найчастіше його зміст висвітлювати як засіб державного регулювання господарської діяльності (Є.В. Авер'янова, Н.В. Барахтян, У.А. Волинець, О.В. Запотоцька, Н.Г. Клименко, І.Д. Пастух, Ю.Ю. Пустовіт, В.О. Тімашов). Проте його юридична природа як об'єкту адміністративно-правового регулювання до сьогодні залишається не висвітленою в теорії адміністративного права, що буквально унеможливує застосування комплексного підходу до удосконалення сфери ліцензування та відповідних адміністративних процедур. Тому, під час формулювання ознак ліцензування як об'єкту адміністративно-правового регулювання були використані фундаментальні теоретичні розробки в теорії держави і права (О.В. Бабкіної, К.Г. Волинки, С.Д. Гусарева, Р.Я. Демківа, О.Д. Тихомирова) та адміністративному праві (Ю.П. Битяка, В.В. Галунька, В.М. Гарашука, О.В. Дьяченко, А.Т. Комзюка, О.Ю. Минюк, В.Ф. Муцка, С.Г. Стеценка, І.М. Шопіної), зокрема щодо визначення понять правове та адміністративно-правове регулювання.

Виклад основного матеріалу. Як нами вже було зазначено ліцензуванню підлягають багато видів господарської діяльності, що дає можливість говорити про змістовність даної категорії, а тому перш ніж досліджувати дану сферу як об'єкт адміністративно-правового регулювання, вважаємо за необхідне зосередитись на таких термінах як ліцензування, правове регулювання та окремому його виді – адміністративно-правовому регулюванні.

У юридичній літературі можна знайти наукові праці, в яких ліцензування досліджується як особливий правовий режим, зокрема Н.Г. Клименко зауважує, що цей режим стосується «провадження окремих встановлених законодавством видів діяльності, що передбачає державне підтвердження та визначення меж прав на їх здійснення, контроль за цією діяльністю та можливість її припинення за особливими підставами з боку повноважних органів держави» [1, с. 130-132]. Схожих поглядів притримується І.Д. Пастух, відмічаючи, що такий правовий режим позначає підтвердження державою певного обсягу прав, які набуває суб'єкт господарювання та створює умови для подальшого контролю за його діяльністю [2, с. 7].

Проте все ж таки більшість вчених (Є.В. Авер'янова [3, с. 60-62], Н.В. Барахтян [4, с. 79], У.А. Волинець [5, с. 105] і інші) притримується погляду, відповідно до якого ліцензування є одним із засобів державного регулювання господарської діяльності. Даний засіб застосовується органами державної влади з метою визнання відповідності таких суб'єктів встановленим вимогам. Застосовуючи механізм ліцензування держава реалізує непрямої регулятивний і контрольний вплив на діяльність суб'єктів господарювання з метою забезпечення балансу між державними та приватними інтересами. Позитивним результатом реалізації даного засобу є отримання ліцензії, дозвільного документу, і є підтвердженням юридичного факту – набуття суб'єктом господарювання конкретних прав.

Слід відмітити, що в чинному законодавстві також закріплено ряд дефініцій поняття ліцензування, проте і тут не прослідковується будь-яка уніфікація, здебільшого через розрізненість сфер його здійснення. У профільному законодавчому акті, що регламентує умови ліцензування в державі воно визначено як засіб державного регулювання, що збігається з найпоширенішим теоретичним підходом до його визначення, яке здійснюється з метою регулювання соціально значущих напрямів господарської діяльності, а також захисту економічних інтересів держави, екологічної безпеки, а також прав, свобод і інтересів населення (п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [6]). Наступні легальні визначення ліцензування пов'язані з окремими галузями ядерної енергетики (п.п. 11 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії») та освіти (п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту»). Отже, наведене тільки підтверджує той факт, що хоча ліцензування має єдину юридичну природу, його зміст може дещо змінюватись внаслідок доповнення новими ознаками, внаслідок його уточнення для конкретної галузі, в межах якого здійснюється реалізація вказаної діяльності.

Таким чином, термін ліцензування використовується для позначення встановлених державою процедур, які реалізуються уповноваженими органами державної влади, в результаті яких останні приймають рішення про надання чи відмову у надання суб'єкту права здійснювати той чи інший вид діяльності, а також внесення змін, продовження строку дії або є ж припинення дії такого документу. Зазначене свідчить, що держава використовує ліцензування як засіб регулювання економічної діяльності з метою захисту та охорони інтересів держави, суспільства, забезпечення безпекового компоненту. В той же час необхідно чітко усвідомлювати, що ліцензування не обмежується тільки отриманням дозволу, відносини в цій сфері продовжуються і під час його

зупинення, продовження дії та/або внесення змін. А у випадку порушення норм чинного законодавства та умов видання ліцензії створює умови для легального реагування державою на такі порушення, застосування відповідних заходів, наприклад, видачу розпорядження про усунення таких порушень.

Отже, проведений вище аналіз дає можливість окреслити зміст сфери ліцензування як такої, що має: 1) правову, а точніше адміністративно-правову природу, оскільки реалізується в межах публічно-владної діяльності та компетенції наданої органам державної влади в межах владно-управлінської діяльності та регулюється, переважно нормами адміністративного права; 2) чітко врегульовану процедуру реалізації надання, переоформлення, анулювання ліцензій, ведення реєстрів і здійснення контролю, що повністю виключає можливість здійснення суб'єктами ліцензування окремих стадій і етапів «на власний розсуд»; 3) дозвільний характер правового впливу, зважаючи на те, що власне ліцензування є частиною дозвільної системи та передбачає надання офіційного дозволу на здійснення певного виду господарської діяльності; 4) включає контроль-но-наглядний елемент, який здійснюється до та/або після отримання суб'єктом господарювання ліцензії з метою недопущення порушень з боку останнього, а у випадку їх порушення застосування заходів адміністративного впливу; 5) наслідком встановлення особливого правового режиму здійснення певного виду господарської діяльності, в межах наданих ліцензійним документом прав із перспективною можливістю перегляду їх обсягу або взагалі припинення дії такого режиму; 6) легітимізаційний характер, який обумовлюється тим, що саме по собі отримання ліцензії є юридичним фактом, який надає суб'єкту господарювання спеціальну (адміністративну) правоздатність у сфері його діяльності; 7) наслідком регуляторно-обмежувальний вплив, який здійснюється державою в сфері господарської діяльності.

Наступною категорію, яку доцільно проаналізувати є правове регулювання. Найпоширенішим підходом до визначення змісту правого регулювання серед дослідників залишається визначення його як засобу впливу правового характеру на суспільні відносини, що застосовується уповноваженими органами державної влади для упорядкування таких відносин, забезпечення їх стабільного розвитку та охорони [7, с. 81; 8, с. 256; 9, с. 22]. На нашу думку саме цей підхід є найбільш вдалим, оскільки найповніше розкриває зміст правового регулювання. Як слушно наголошує А.Т. Комзюк «правове регулювання має цілеспрямований, організаційний, результативний характер і здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, що реально виражають саму матерію права як нормативного інституту утворення – регулятора» [10, с. 47]. В межах нашого дослідження такою сферою є сфера ліцензування, яка в цілому корелюється з наведеними ознаками.

Одним із видів правового регулювання є адміністративно-правове регулювання, а тому останньому притаманні всі ознаки першого. Між тим у адміністративному праві сформувалось ряд дещо відмінних один від одного поглядів щодо сутності адміністративно-правового регулювання, і це не дивно зважаючи на аналогічну ситуацію з терміном правове регулювання. Наприклад, окремі науковці розглядають адміністративно-правове регулювання як форму управлінської діяльності (О.Ю. Минюк [11, с. 11]) або діяльність уповноважених органів державної влади (В.Ф. Муцко [12, с. 12]). Між тим, більшість вчених (В.В. Галуцько [13, с. 323], С.Г. Стеценко [14, с. 63], І.М. Шопіна [15, с.55]) визначає адміністративно-правове регулювання як комплекс засобів адміністративно-правового характеру, які спрямовані на врегулювання адміністративно-правових відносин. Важливо зауважити, що частіше за все такий вплив здійснюється за допомогою норм адміністративного права.

Для того що б правильно визначити межі адміністративно-правового регулювання, необхідно розуміти на що саме спрямовані норми адміністративного права, тобто його предмет – правовідносини. В теорії адміністративного права сформувався відносно однаковий підхід до його визначення, різняться такі підходи переважно лише повнотою. На нашу думку найбільш вичерпно предмет адміністративного права визначають Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук і О.В. Дьяченко, зокрема такі відносини пов'язані з: «1) діяльністю органів виконавчої влади; 2) внутрішньоорганізаційною діяльністю інших державних органів, підприємств, установ, організацій; 3) управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування; 4) здійсненням іншими недержавними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади; 5) здійсненням правосуддя у формі адміністративного судочинства» [16, с. 25-26]. На підставі наведеного можна стверджувати, що в сфері ліцензування виникають і розвиваються правові відносини між органами державної влади, які безпосередньо видають ліцензії, а тому така діяльність безсумнівно є предметом адміністратив-

ного права, а звідси об'єктом адміністративно-правового регулювання. В контексті зазначеного також доцільно навести висновки, яких доходять Ю.Ю. Пустовіт, О.В. Запотоцька та В.О. Тімашов про те, що даний вид правового регулювання в межах ліцензування є частиною державного регулювання в економічній сфері, в процесі якого здійснюється «державно владний вплив на суспільні відносини, що пов'язані зі здійсненнями відповідних різновидів торговельної господарської діяльності, а також забезпечують стабільності, захистів прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання і публічних інтересів [17, с. 193]. Наведена теза не тільки підтверджує належність ліцензування до предмету адміністративного права, а і підтверджує проміжні висновки зроблені вище.

Висновки. У підсумку, зазначимо, що сфера ліцензування як об'єкт адміністративно-правового регулювання характеризується наступними ознаками:

- адміністративно-правовою природою, адже ліцензування здійснюється як один із напрямів виконавчо-розпорядчої діяльності органів державної влади, яка як і функціонування даної сфери регламентується, переважно нормами адміністративного права;
- об'єктивною визначеністю, що обумовлюється чіткою законодавчою регламентацією вичерпного переліку видів господарської діяльності, яка підлягає ліцензуванню, а також закріпленням процесуального аспекту останньої;
- наявність компетентних органів державної влади, які є обов'язковими учасниками адміністративно-правових відносин у сфері ліцензування і без яких, а ні виникнення, а ні їх розвиток неможливий;
- втілюється в адміністративних процедурах щодо видачі, переоформлення, зупинення, анулювання ліцензії, здійснення контролю, що свідчить про формалізований і юридично детермінований характер державно-владного впливу;
- дозвільний характер, який пояснюється належністю процедури ліцензування до дозвільної системи;
- включає контрольню-наглядову та примусову складову, що передують процедурі ліцензування чи має місце після видачі ліцензії суб'єкту господарювання, адже після настання вказаного юридичного факту діяльність останнього підлягає систематичному контролю та передбачає застосування заходів примусу у випадку виявлення порушень встановлених правил;
- це регуляторно-обмежувальна спрямована на забезпечення інтересів держави та громадян, а також дотримання балансу між публічними та приватними інтересами, свободою підприємницької діяльності й необхідністю захисту публічних інтересів (економічної безпеки, життя і здоров'я громадян, довкілля, прав споживачів тощо).

Важливо розуміти, що така розгалужена діяльність не може існувати без засад, які покладені в її основу, оскільки саме вони забезпечують її стабільність і ефективність, а тому будуть висвітлені в межах перспективних наукових пошуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Клименко Н.Г. Ліцензування господарської діяльності як засіб державного регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 4. С. 127-134. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2018/26.pdf (дата звернення 09.01.2026).
2. Пастух І.Д. Організаційно-правові засади ліцензування господарської діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2005. 19 с.
3. Авер'янова Є.В. Поняття ліцензування господарської діяльності. *Господарство, підприємництво і право*. 2017. № 11. С. 59-65. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/13.pdf> (дата звернення 10.01.2026).
4. Баряхтян Н.В. Ліцензування господарської діяльності як засіб державного регулювання. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 76-79. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/3_2012/16.pdf (дата звернення 12.01.2026).
5. Волинець У.А. Ліцензування як один із шляхів державного регулювання соціально відповідальної діяльності. *Економіка та управління національним господарством*. 2015. Вип. 2 (112). С. 105-108. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20152\(112\)/sep20152\(112\)_105_VolynetsUA.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20152(112)/sep20152(112)_105_VolynetsUA.pdf) (дата звернення 12.01.2026).

6. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення 14.01.2026).
7. Бабкіна О.В., Волинка К.Г. Теорія держави і права у схемах і визначеннях: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2004. 144 с.
8. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Теорія держави та права: навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2017. 320 с.
9. Демків Р.Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. № 34 (1). С. 19-23. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.34-1.pdf> (дата звернення 27.01.2026).
10. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види, організаційно-правові питання реалізації: монографія. Харків: ХНУВС, 2002. 336 с.
11. Минюк О.Ю. Адміністративно-правове регулювання біржової діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2010. 20 с.
12. Муцко В.Ф. Адміністративно-правове регулювання безпеки дорожнього руху в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 18 с.
13. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. В.В. Галунька. Херсон: ХМД, 2013. 393 с.
14. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.
15. Шопіна І.М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. К., 2012. 514 с.
16. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко [та ін.]; за заг. ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
17. Пустовіт Ю.Ю., Запотоцька О.В., Тімашов В.О. Ліцензування як один із засобів державного регулювання: теоретико-правові засади. *Право і суспільство.* 2020. № 4. С. 189-194. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.4.27> (дата звернення 03.02.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 04.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Дмитренко П.І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0